

Емилия АВГИНОВА-НИКОЛОВА
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България

**ЗА НЯКОИ ФРАЗЕОЛОГИЧНИ ЕДИНИЦИ С ЯДРЕН
КОМПОНЕНТ „ХЛЯБ“ В СЪПОСТАВИТЕЛЕН АСПЕКТ
В БЪЛГАРСКИ, РУСКИ И ГРЪЦКИ ЕЗИК.**

Emiliya AVGINOVA-NIKOLOVA
Bulgaria, “St Cyril and St Methodius” University of Veliko Tarnovo

**ABOUT SOME PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A MAIN
COMPONENT “BREAD” IN COMPARATIVE ASPECT
IN BULGARIAN, RUSSIAN AND GREEK**

The work is an attempt to describe the current empirical evidence of the bread concept, the perception of the term and the different aspects of it in the three languages, subjects of the current analysis – Bulgarian, Russian and Greek language. All outlined phraseological units in the research are united in the semantic field of the bread concept, by defining them in semantic models. In more general term according to the present elaboration the unifying core model is the Bread – power, the meaning of life, playing the most essential role for subsistence needs, means of existence, observing the fact in more concrete aspect that in the three languages the number of the phraseological units in each semantic model is different. We attempted to provide our most accurate /as far as possible/ interpretation of the foreign language phraseological units.

Keywords: phraseological unit, bread, Bulgarian, Russian, Greek.

Обект на проучване в изследването са конкретни езикови единици от семантичното поле на концепта ХЛЯБ въз основа на представите за хляба у българите, руснаците и гърците, свързани с бита, народните вярвания, ритуалите и традициите. Изборът на разглежданите фразеологични единици е мотивиран от факта, че социалните и стилистичните конотации дават възможност за създаване на богата лингвокултурологична картина. Носейки положителна символика, хлябът има широк асоциативен диапазон, интересна експресивност и образност. Лексиката и фразеологията, обредността и фолклорът, свързани с хляба и разбиранията на изброените народи за него, са верни пазители на истинската картина на света в техните представи.

Тук правим опит да открием и анализираме сходствата и различията в представите на българите, руснаците и гърците относно хляба като понятие, същност и символ с помощта на съпоставителен анализ на фразеологичните

единици от семантичното поле на концепта ХЛЯБ в трите езика – съответно български, руски и гръцки. Напр. ние, българите, казваме: *Никої не е по-голям от хляба*, руснаците казват: *Хлеб всему голова*, гръците – *Όλα είναι υφάδια της κοιλιάς μα το ψωμί στημόνι*, така че е напълно оправдано вниманието, което отделяме на този продукт, който е не само храна, а преди всичко е възплъщение на редица народни представи за живота.

В настоящата работа разглеждаме малка част от корпуса фразеологични единици от семантичното поле на концепта ХЛЯБ в посочените три езика. Единно е мнението, че лингвокултурологията изучава езика в неразривна връзка с културата. Най-ярко и точно тази връзка се илюстрира от фразеологичните единици в езика. За нуждите на настоящото изследване използваме широкото разбиране за фразеологична единица, според което към илюстративния материал отнасяме освен фразеологизмите, също така и паремииите (пословици и поговорки). За пословиците и поговорките в труда си „Очерци по българския фолклор“ академик Михаил Арнаудов пише: „Те са украшението на речта, доказателството в една препирня, мъдростта в едно назидание, хуморът в една история, афоризмът или сентенцията, която най-сбито, като формула, предава ръководната идея или заключението на една беседа“ (Арнаудов 1968: 615).

Езиковият фразеологичен фонд е ценен материал за изследване на взаимодействието **човешки фактор в езика и езиков фактор в човека**, тъй като в него са концептуализирани не само знанията за човешката наивна картина на света и всички видове отношения на субекта към нейните фрагменти, но и е програмирано участието на тези езикови същности заедно с тяхната употреба в транслацията на еталони и стереотипи на националната култура между поколенията (вж. Телия 1996).

И така, примерите в настоящото изложение са ексцерпирани от различни източници (посочени в библиографията). В никакъв случай не можем да претендираме за изчерпателното им изброяване (в противен случай бихме подвели читателя). В най-общ смисъл обединяващ модел според нас е **Хлябът – сила, ценност, смисъл на живота**, като не пренебрегваме в по-конкретен аспект факта, че в трите езика броят на фразеологизмите във всеки семантичен модел е различен. Направили сме опит да дадем точен (доколкото бе възможно) собствен превод на чуждоезиковите фразеологични единици.

Целта ни е да отговорим на въпроса каква е представата за хляба у българите, руснаците и гръците. Придържаме се към идеята, че хлябът в традиционната култура на българите се развива не само на битово, но още подчертано – на сакрално ниво, и се опитваме да открием в кои ситуации се използва, защо се използва. Едновременно с това търсим аналог в руския като близкородствен славянски език и в гръцкия език, който заедно с българския влиза в състава на Балканския езиков съюз.

Концептът ХЛЯБ присъства в много устойчиви изрази, пословици и поговорки. Неизчерпаем е народният талант, който в тези умотворения

синтезира значението, функциите, мястото на хляба в културата на българина в традиционното общество, а и не само. В йерархията на житейските ценности за българина първостепенно място заема хлябът: Хлябът е сакралният вид храна – символ на богатството, изобилието и благополучието. Отъждествява се с Божи дар, а едновременно с това се възприема като живо същество (не се обръща по гръб, защото не може да диша, не се сяда с гръб към него, за да не го обидим, и т.н.) и дори като образ на самото божество – изисква да се отнасяш към него с особена почит и уважение. Хлябът е позитивен символ. Няма негативни значения и обикновено се съчетава със солта, тъй като тя има магически свойства и пази от зло. Хлябът символизира отношението между човека и природата, между живите и мъртвите.

При формулиране на доминантната фразеологична единица в семантичните модели изхождаме от семантиката на целия фразеологизъм. В един и същ семантичен модел попадат единици, при които е налице лексикална вариативност (зальк, хапка, комат и т.н.).

бълг. *За парче хляб (работя), За една коричка хляб работя, За зальк хляб работя, За комат хляб работя, За единия хляб работя/изкарвам.*

рус. *Заработать на буханку хлеба.* букв. ‘за единия хляб работя’ , *Заработать на кусок хлеба.* букв. ‘за къшей хляб работя’.

В някои случаи лексемите могат да бъдат синоними:

бълг. *За парче хляб (работя), За една коричка хляб работя, За зальк хляб работя, За комат хляб работя; Изкарвам си хляба, Припечелвам си хляба, Вадя си хляба с честен труд.*

гр. *Όποιος δε θέλει να ζυμώνει δέκα μέρες κοσκινίζει.* букв. ‘Който не иска да меси, десет дни брашно сее’, *Όποιος βαριέται να ζυμώνει πέντε μέρες κοσκινάει.* букв. ‘Който го мързи да меси, пет дни брашно сее’.

бълг. *Ела, хляб, да те изям!, Падни, пита, да те изям!*

гр. *Βυάζω το καρβέλι.* букв. ‘вадя си къшея’, *Βυάζω/κερδίζω το ψωμί μου.* букв. ‘изкарвам/припечелвам хляба си’, *Βυάζω τη χαψιά του ψωμιού.* букв. ‘вадя си залька хляб’.

В други случаи не се наблюдава синонимия:

гр. *Κάλιο το σημερινό ψωμί παρά την αυριανή πίτα* букв. ‘по-добре днешния хляб, отколкото утрешната пита’.

рус. *Хлеба ни куска, так и в тереме тоска, а хлеба край, так и под елью рай.* букв. ‘без парче хляб и в двореца е тъжно, а с къшейче хляб и под елата е рай’.

Налице е също така и морфологична вариативност:

бълг. *Давам хляб в ръцете на някого, Дава хляб в ръцете на някого* – вариативност при категорията лице.

бълг. *Не съм слагал/сложил троха хляб в устата си* – вариативност при категорията вид на глагола.

гр. *Взе си хляба в ръце – Взема си хляба в ръцете* – вариативност при категорията вид на глагола, при съществителното име – при категорията определеност.

гр. *Αλευροκοσκινίζει (αλευροκρησαρίζει) χωρίς να ζυμώνει/ Αλευροκρησάρισε και μη ζύμωνε.* ‘Сее брашно, без да меси’/ ‘Ся брашно и не меси’ – вариативност при глаголното време.

Дотук говорим за лексикална или морфологична вариативност, но само в единия от езиците. Има обаче немалко примери за междуезикова морфологична вариативност при съпоставка на гръцки и български ФЕ:

бълг. *От много фурни хляб яде* (сег. вр.) – *Από πολλούς φούρνους έφαγε ψωμί* букв. ‘от много фурни яде хляб’ (мин. св. вр.) – вариативността се проявява при глаголното време.

Още древните славяни са смятали, че трапезата е дланта на бог Ярила, а хлябът на трапезата – неговите дарове. Вярвали са в това, че Бог протяга ръката си към нас, хората, не за друго, а за да ни помогне в беда. Едновременно с хляба, с който Бог дарява хората, човек получава и своята съдба, а заедно с парчето хляб – своята частица щастие (Славянские древности 1995: 226, 866).

У руснаците (и изобщо у източните и западните славяни) съществува обичай парченце хляб да стои винаги в единия край на масата, тъй като хлябът е символ на богатството в дома. Освен богатство, хлябът на масата защитавал от зли сили и бил знак, че Бог покровителства това семейство. У православните народи е съхранена традицията да се слага хляб пред иконата, което пък е знак за верността на човека към Бога. Но и Бог дарява хората с хляба на масата и ги спасява от глад. Българският израз *Хлябът – дар Божий* има свое съответствие у руснаците: *В доме стол – Божий престол* букв. ‘вкъщи трапезата е Божи престол’ и *Стол – ладонь Бога*, букв. ‘трапезата е Божията длан’. Ако за нашите предци трапезата е била олтар и Божия длан, то всяко едно хранене е било обред. Храната на масата се е предлагала първо на Бог, а след това се разпределяла между присъстващите. Обредите, както знаем, се изпълняват в определена последователност и всеки на масата има свое място, като се започне от главата на семейството, който разчупва хляба, а храненето започва с молитвата, в която задължително се споменава хлябът.

Що се отнася до обредния хляб на българите, Й. Нинова пише: „Почти няма обред, ритуал, празник или помен, на който да липсва хляб – прясна пита

с мед или квасник, кравай или колач. Вплетен толкова навътре в културата, чрез мрежа от смисли, която българинът сам е изплел и от която не може да се освободи, хлябът в традиционната/предмодерната епоха може да се интерпретира като универсален символ и храна, а неговото специално място – да се обясни от гледна точка на: 1) полифункционалността; 2) присъствието му в езика, най-малкото на две нива – пряко и преносно“ (Нинова 2011: 136).

Красива е метафората за мрежата от смисли, която българинът е изплел, но не сме съгласни, че това е мрежа, „от която не може да се освободи“. Покоро българинът не иска да разкъсва тази мрежа, не иска да разрушава хармонията и защитата, която хлябът, ползван в обредите, му осигурява. Благодарение на този хляб нашият народ е оцелял и му дължи своята признателност под формата на уважение и преклонение – бил той прост безквасен хляб или пък обреден, шарен и богато украсен. Той е Хляб с главна буква. С пълна сила това наше твърдение може да бъде отнесено и към руския народ, който е отредил важно място на хляба в своя фолклор, а също така и към гърците, които внасят във фолклора си немалко пословици и поговорки, посветени на хляба. Ето това е безспорно основното общо нещо между тези три народа – уважението и преклонението към хляба:

бълг. *Уважавай хляба, който ядеш.*

рус. *Хлеб бросать – труд не уважать*, букв. ‘да хвърляш хляб, значи да не уважаваш труда’.

рус. *Хлеб ногою топтать – народу голодать*, букв. ‘ако тъпчеш с крак хляба, народът ще гладува’.

гр. *Να τιμάς το ψωμί που τρώς*, букв. ‘уважавай хляба, който ядеш’.

гр. *Πατεί το ψωμί με τα πόδια* – букв. ‘тъпче хляба с крака’.

бълг. *С чужд хляб бащин помен не бива* или *С чужда пита помен прави.*

гр. *Με ξένα κόλλυβα κάνεις μνημόσυνο*, букв. ‘с чуждо жито правиш помен’.

бълг. *Човек е богат, ако всеки ден може да сложи хляб на трапезата си.* И синоним: *Има ли парче хляб, от глад не се умира.*

рус. *Хлеб на стол, таки стол – престол*, букв. ‘когато има хляб на масата, масата е престол’.

гр. *Ψωμί μη λείψει σπίτι μας και φούρνος να μη καπνίσει*, букв. ‘хляб да не липсва в къщата ви и фурната ви да не пуши (т.е. да не изгаря)’.

бълг. *Оставям някого на хляб и вода.*

рус. *Посадить на хлеб и на воду кого-н.*, букв. ‘Оставям някого на хляб и вода’.

гр. *Τζωροία ψωμί-νερό*, букв. ‘Наказание – хляб и вода’.

рус. *С кем хлеб-соль водишь, на того и походишь*, букв. ‘с когото ядеш хляб и сол, на него приличаш’.

гр. *Τέτοιος φίλος, τέτοια πίτα*, букв. ‘такъв приятел, такъв хляб’.

В българския език има много мъдра поговорка, която е семантичен еквивалент на руската и гръцката, но няма пряко отношение към хляба: *Кажми ми кой е приятелят ти, за да ти кажа какъв си ти*.

При съпоставка между трите езика можем да направим извода, че в повечето ситуации е налице частично лексикално съвпадение при пълно семантично съответствие. Например в български език: *Никой не е по-голям от хляба* има съответствие в руски: *Хлеб всему голова*, букв. ‘хлябът е глава на всичко’, т.е. хлябът за обикновения човек е основният продукт на трапезата, докато в гръцки език откриваме: *Όλα είναι υφάδια της κοιλιάς μα το ψωμί στήμονι*, букв. ‘всичко е вътък/пълнеж в корема, а хлябът е основата’.

Към този семантичен модел, в който включваме единици с частично/непълно лексикално съвпадение, се отнасят:

бълг. *Сол и хляб — готов обяд, Само (стига) хляб да има, Като има хляб, всичко има*.

рус. *Без соли, без хлеба худая беседа*. букв. ‘без сол и без хляб разговорът не става’, *Хлеб да соль, и обед пошел* букв. ‘хляб и сол и обядът потръгва’, *Покуда есть хлеб да вода, все не беда* букв. ‘докато има хляб и вода, нищо не е беда’.

гр. *Ψωμότηρι και γλυκιά ζωή* букв. ‘хляб и сирене, и сладък живот’, т.е. когато има хляб, животът е хубав, *Υγεία και ξερό ψωμί* букв. ‘здраве и сух хляб’, т.е. достатъчно е здраве и хляб да има, пък макар и сух.

бълг. *Сол и хляб – готов обяд*.

рус. *Плох обед, коли хлеба нет* букв. ‘лош е обядът, ако няма хляб’, *Не в пору и обед, как хлеба в дому нет* букв. ‘не е време за обяд, ако няма хляб’.

Най-чести са случаите, когато дадена фразеологична единица няма лексикално съответствие в единия или и в двата други съпоставяни езика, но в семантично отношение можем да я отнесем към определено семантично поле. Напр.:

Бълг. *Посял жито, изникнал ечемик*, използва се за непохватен, некадърен човек; *Давам на циганина царство, а той пита има ли хляб; Глад не вижда нищо освен хляб*. Последните две фразеологични единици са със смисъл: когато човек е гладен, нищо друго няма значение

Рус. *И пес перед хлебом смиряется* – букв. ‘и кучето е смирено пред хляба’; *Хлеба ни куска, так и в тереме тоска, а хлеба край, так и под*

елью рай. букв. ‘Без парче хляб и в двореца е тъжно, а с къшейче хляб и под елата е рай’; *Хлеб батюшка, водица матушка* букв. ‘Хлябът е бащица, водата – майчица’.

Гр. *Φορνίζει κεραμίδια και ξεφορνίζει ψωμιά* 1. От нищо нещо прави; способен 2. Нещо, което е невъзможно.

В последната фразеологична единица се наблюдава полисемия, тъй като можем да отнесем двете значения на фразеологичната единица към различни семантични модели. Значение 1. към семантичното поле **Мързел празни приказки, напразни обещания**, а значение 2. – към семантично поле **Добро, ум, способност, опит, възможности / Лошо, глупост, некомпетентност, некадърност**.

Гр. *Του τρώει (παίρνει) η γάτα το ψωμί από το χέρι*. – букв. Котката му яде (взема) хляба от ръката; *Πάτησες την πίτα* – 1. Оплеска работата; 2. Попадна в капан.

Фразеологичната единица *Πάτησες την πίτα* е още един пример за полисемия. Тук и двете ѝ значения отнасяме към семантичния модел **Неуспех, лош късмет**, но със същия успех е логично да ги отнесем и към семантичния модел **Глупост, некомпетентност, некадърност**, тъй като лошият късмет много често е резултат от необмислени действия.

Семантичният модел **Работа, честен труд** е друго богато на примери и варианти семантично поле на концепта „хляб“. Тук отнасяме фразеологични единици като:

бълг. *Припечелвам си хляба, Изкарвам си хляба*.

рус. – *Заработватъ на хлеб* букв. ‘Заработвам си хляба’.

гр. *Βυάζω το καρβέλι, Βυάζω/κερδίζω το ψωμί μου* букв. ‘Изкарвам си хляба’, *Βυάζω τη χαψιά του ψωμιού* букв. ‘Изкарвам си хапката/ залька хляб’.

Метафората „хляб“ се асоциира с трудния път, по който е изкаран самият хляб, препитанието – с пот на челото. Поради дългия и трудоемък процес по отглеждането, обработването и превръщането на хляба от пшеничено зърно в готов продукт, той е синоним на мъка, усилия, несигурност:

бълг. *С труд и пот на челото изкарва хляба си* в значение ‘Изкарвам си прехраната с честен труд’.

рус. *Пот на спине – так и хлеб на столе* букв. ‘Пот на гърба – хляб на масата’.

гр. *Με τον ιδρώτα του προσώπου σου να βυάζεις το ψωμί σου* – букв. ‘С пот на лицето да изкарваш хляба си’.

или:

бълг. *Каквото си посял, такова ще пожънеш.*

рус. *Что посеешь, то и пожнешь* – букв. ‘Каквото посееш, това ще пожънеш’.

гр. *Ο,τι σπέρνεις θα θερίσεις* – букв. ‘Каквото посееш, това ще пожънеш’.

Посочените примери илюстрират абсолютни семантични и лексикални еквиваленти в трите езика.

Поговорката *Кални навуца, бели комати* също отнасяме към семантичния модел **Работа, честен труд**, и по-конкретно тя се явява синонимна на фразеологичната единица *С труд и пот на челото изкарва хляба си*. Спрямо примерите, приведени за руски, *кални навуца, бели комати*, се явява семантичен еквивалент при частично съвпадение в лексикален аспект. Срв. рус. *У пахаря рука черна, да хлеб бел.* букв. ‘ръката на орача е черна, но хлябът му е бял’, спрямо гръцките примери – семантичен еквивалент при пълно несъвпадение в лексикален аспект. Срв. *Το ψωμί μοσχομυρίζει, αλλά το βόδι κι ο γεωργός ζέρουν πόσο υπέφεραν να γίνει.* ‘букв. ‘хлябът благоухае, но само волът и селянинът знаят колко са изстрадали, за да стане той’.

Не са никак малко обаче фразеологичните единици, на които не открихме абсолютно точен еквивалент нито в единия от езиците, но категорично добавихме към горния семантичен модел. Ето някои от тях:

Бълг. *Няма хляб без мотика, Пита сладка, но горчица платка, Сиромашът вади хляба си като от камък.*

Рус. *Где хозяин ходит, там земля хлеб родит* – букв. ‘Където стъпва стопанинът, там земята ражда хляб’; *Какова земля, таков и хлеб* букв. ‘Каквата земята, такъв и хлябът’; *Каков у хлеба, таков и у дела* букв. ‘Какъвто е с хлябът, такъв е и с работата’ (каквато му работата, такъв му хлябът).

Гр. *Το ψωμί μοσχομυρίζει, αλλά το βόδι κι ο γεωργός ζέρουν πόσο υπέφεραν να γίνει.* букв. ‘хлябът ухае сладко, но волът и селянинът само знаят колко са изстрадали, за да стане той’; *Αυτό είναι ψωμοτύρι για μένα* букв. ‘това е хляб и сирене за мен’, т.е. лесна работа; *Για να ζυμώνσεις το πρωί, αποβραδής κοσκίνισε* букв. ‘за да месиш сутринта, от вечерта пресей брашното’; *Το ζυμάρι όσο ζυμώνεις, τόσο φουσκώνει* букв. ‘тестото колкото го месиш, толкова втасва’, т.е. тестото, колкото по-добре го омесиш, толкова по-добре втасва’; *Η βιάση ψήνει το ψωμί, μα δεν το καλοψήνει* букв. ‘бързината пече хляба, но не го опича добре’. Тук ние, българите, имаме чудесно съответствие, което обаче не се свързва пряко с хляба: *Бързата работа срам за майстора.*

Паралелно с мъката, усилията и несигурността, хлябът свързва значението си и с търпението, плодовитостта, радостта, благодарността:

бълг. *Кални навуца, бели комати.*

рус. *У пахаря рука черна, да хлеб бел.* букв. ‘ръката на орача е черна, но хлябът му е бял’.

гр. *Της προκομμένης το ψωμί γρήγορα ανεβαίνει* букв. ‘на чевръстата (жена) хлябът бързо се надига’.

Последният пример в гръцки език (*Της προκομμένης το ψωμί γρήγορα ανεβαίνει* букв. ‘на чевръстата (жена) хлябът бързо се надига’) може да бъде съпоставен с подобен такъв в български език: *Комуто квасът е по-голям, хлябът му по-скоро втасва*, като добавим, че тук подчертаваме пропорционалното отношение между труда и богатата, получени в резултат от него.

Особен интерес предизвиква българската фразеологична единица *От много фурни хляб яде*, която е една от малкото ФЕ, за които открихме еквиваленти и в руски – *Из семи печей хлеб едали* букв. ‘от седем печи хляб яли’, а и в гръцки език – *Από πολλούς φούρνους έφαγε ψωμί* букв. ‘от много фурни хляб яде’ (ползват преведена българската поговорка) и оригиналната гръцка *Από πολλές μάνες βύζαζε* букв. ‘от много майки сука’. В случая се наблюдава, първо: почти точно съответствие между българска и руска ФЕ (разликата е само *много фурни – семь печей*) и лексикално несъответствие между българска и гръцка ФЕ; второ: вариативност при граматическите категории число и лице на глагола между българската и руската ФЕ (*яде – едали*).

Написаното дотук подчертава фундаменталната роля на концепта ХЛЯБ в бита и менталността на българите, руснаците и гърците. Тази роля е намерила ярко отражение в устното народно творчество (песни, приказки, пословици и поговорки), както и в художествената литература на трите етноса.

В заключение стигаме до извода, че лингвокултурната интерпретация на концепта *хляб*, който се явява основен макроконцепт не само в руския, но и в българския и гръцкия език, както и в културите на българите, руснаците и гърците, може да бъде широко използвана в практиката на преподаване на българския, руския и гръцкия език.

ЛИТЕРАТУРА

Арнаулов 1968: М. Арнаулов. *Очерци по българския фолклор*. Т. 2. 2-ро изд. София: „Български писател“. [**Arnaudov 1968:** M. Arnaudov. *Ochertsi po palgarskia folklor*. Т. 2. 2-ro izd. Sofia: “Balgaski pisatel”].

Даль 1862: В. И. Даль. *Пословицы русского народа*. – <https://rus.ruolden.ru/topics/poslovitsy-russkogo-naroda-v-i-dal-1862-god/> [**Dal 1862:** V. I. Dal. *Poslovitsiy russkogo naroda*].

Нинова 2011: Й. Нинова. Мястото на хляба в културата на традиционното/предмодерното общество в България. // *Българска наука, раздел Хуманитаристика*, бр. 38, с. 126, в // <http://nauka.bg/2011/38/Mqstoto-na-hlqba-v-kulturata-na-tradicionnoto-obshtestvo-v-Bulgaria-2011.pdf> [**Ninova 2011:** Y. Ninova. Myiastoto na hlyaba v kulturata

na traditsionnoto/predmodernoto obshtestvo v Balgaria. // *Balgarska nauka, razdel Humanitaristika*, br. 38, s.126.]

Пословицы о голоде, сытости, хлебе и другой еде // *Русский фольклор. Пословицы и поговорки* // <http://rus.ruolden.ru/818/poslovitsy-o-golode-sytosti-hlebe-i-drugoj-ede/> [Poslovitsi o golode, sitosti, hlebe I drugoy ede // *Russkiy folklor. Poslovitsiy i pogovorki*]

Славянские 1995: *Славянские древности. Этнолингвистический словарь* в 5 т. под ред. Н. И. Толстого, Москва. – https://yadi.sk/d/B_y1fp26SjKjR [**Slavyanskie 1995:** *Slavyanskie drevnosti. Etnolingvisticheskiy slovar* v 5 t. Pod red. N. I. Tolstogo, Moskva.]

Телия 1996: В. Н. Телия. *Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты.* Москва. [**Teliya 1996:** V. N. Teliya. *Russkaya Frazeologiya. Semanticheskiy, pragmaticheskiy I lingvokulturologicheskiy aspekti.* Moskva.]

ЕлзнийкЭт: *ЕлзнийкЭт рбспйМЯет кбй з есмзнеЯб фпхт.* – <http://www.tilestwra.gr/ellinikes-parimies-ke-i-erminia-tous/>, 30.09.2013